

Zágonyi Mónika

**Igazgyöngyeim
a szavak mélyén
rejlnek...**

Dér, derű; ragyogás a szavakon keresztül

*Festénék csodát az égre;
színt, mosolyt is, azt hiszem...
csillanó derűt a jégre,
s úgy örülne mind velem.*

Költőként már sokszor nyílt alkalmam megtapasztalni, milyen csodálatos a magyar nyelv; azt, hogy milyen sokféleképpen ki tudom fejezni magam általa, pontosabban mennyi szépséget lehet kihozni a szavakból, ugyanis sok rejlik bennük.

Szótáríróként, kutatás közben a nyelvészet területén egészen meglepően csodás dolgokra bukkanok, és nem kevés-re... olykor egészen felemelő élményt nyújt, amit találok. Van ezek között jó néhány kedvencem, ilyen például a *derű* szó, illetve a lenyűgöző eredete; az, ahogyan ez a szavunk kialakult.

Derűről beszélünk ugye akkor, ha felhőtlen, napsütéses, kellemes időt tapasztalunk; ilyenkor eloszlik a felhők által keltett homály, a sötétség. Derűről beszélünk akkor is, ha a szomorúság, a kétség oszlik el, elszállnak a gondok; jókedvű melegség, nyugalom, harmónia váltja fel, ezt sugározza a lélek.

Nagyon érdekes, hogy a *derű* szó a *dér* szóból ered, ugyanis a *dér* olyan világos és fényesen ragyogó, mint a napsütéses idő vagy a derültséget sugárzó arc. Rokona a *dél* szó is, mert a déli fény is világos, ragyogó, akárcsak a *dér* (régén a következőképpen is használták: *delű*). A *derű* szó a legegyszerűbb formában tulajdonképpen a következőt jelenti: valami, ami olyan világosan ragyog, mint a *dér* (vagy *delű* esetén a déli fény).

Legyen olyan ragyogó, derűs napunk, amilyen a *dér* vagy a déli fény!

Szócsíra, illetve gyök; mit jelentenek?

Kötetemben rendszeresen előfordul a szócsíra, illetve a gyök kifejezés. Manapság már nem, vagy csak ritkán találkozhatunk velük, ezért úgy döntöttem, írok arról, hogy mit is jelentenek ezek a szavak.

A *gyök* olyan eleme a szónak, amit kisebb elemekre már nem lehet felbontani; sem rag, sem képző nem kapcsolódik hozzá. Ezek eredete – kivéve a természetben megtalálható hangok után képzetteket – többnyire sajnos a régmúlt homályába veszett. Egy-egy gyöknek több jelentése is lehet

Magának a gyök szónak a kialakulása is fellelhető. A *gyön* gyök származéka, amelynek jelentése a következő: *olyasmi, ami most alakul, most nő, most jön létre, tehát fejlődésben van, még nem elég erős, nem elég szilárd*. A *gyön*, illetve a *gyün* igeként Dúnántúlon a következőt jelentette: *jön*.

Példa a gyökre a *csill*, amiből a *csillag, csillan, csillár* stb. szavaink származnak, és a jelentése *apró villogás, vagy ide-oda lengedezés, elaprózott mozgás*.

A gyök olyan mint egy csíra... mondhatni, szócsíra, amiből maga a szó kifejlődött. A csíra ugye valaminek az első, apró részlete, amiből kiindul; valójában a kezdete.

A *képző* pedig a szónak olyan eleme, aminek nincs önálló jelentése, de a szóhoz kapcsolva mégis utal egy bizonyos jelentésre, illetve kifejez, jelöl valamit. Kötetemben igyekeztem a képzőkkel kapcsolatos ismereteket is átadni.

A képzők többsége valamikor régen egész szó volt; akkoriban két szó együttes használata alkotott egy új fogalmat szemben a mai gyakorlattal, mikor is a szóhoz képzőket kapcsolunk. Az összetételek azonban elhomályosodtak; bizonyos szavak lerövidültek és képzőkké váltak.

A gyökről és a képzőkről bővebben a Szó-kincseink könnyedén című értelmező szótársorozatomban írtam.

